

УДК 340.134:351.74(497.11)"1905"
323.281+342.7(497.11)"1905"
Оригинални научни рад
DOI: 10.46793/Pescanik26.195M

Др Мартин Матијашевић,¹ доцент
Др Живанка Миладиновић Богавац,² редовни професор
Универзитет МБ (Београд)
Пословни и правни факултет
Србија

ЗАКОН О ЈАВНОЈ БЕЗБЕДНОСТИ ИЗ 1905. ГОДИНЕ

Апстракт: Закон о заштити јавне безбедности из 1905. године представља један од кључних правних аката у историји српског законодавства почетком 20. века, донет у контексту политичких превирања, друштвених промена и еволуције институција модерне државе. Овај рад анализира правни, политички и историјски значај наведеног закона, истичући његову улогу у регулисању питања јавног реда, сузбијању политичких протеста и јачању извршне власти. Посебан акценат стављен је на однос између безбедносних мера прописаних законом и основних грађанских слобода, као и на реакције јавности и политичких актера тог времена. Кроз компаративну анализу са сличним законским решењима у другим европским државама, рад пружа увид у утицаје и тенденције које су обликовале доношење закона. Истраживање се заснива на анализи архивске грађе, правних текстова и релевантне литературе, са циљем да се расветли улога Закона о заштити јавне безбедности у ширем контексту развоја правног система Краљевине Србије.

Кључне речи: јавна безбедност, политичка репресија, грађанске слободе, историја права, уставност, државна власт

Увод

Корени кривично-правне заштите државе до почетка Првог светског рата могу се посматрати кроз три правно-историјска периода, први период устаничке, други период уставобранитељске и Кнежевине Србије, трећи, који обухвата период Краљевине Србије до стварања Краљевине СХС/Југославије. Краљевина

¹ martin.matijasevic@yahoo.com, ORCID: 0009-0006-5840-7446; Martin Matijašević, University MB (Belgrade), Faculty of Business and Law, Serbia

² zivankamiladinovic@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0477-8277; Živanka Miladinović Bogavac, University MB (Belgrade), Faculty of Business and Law, Serbia

Србија обухвата историјски период од 1882. до 1918. године, који са собом носи неке карактеристике по развој друштва, кривичног права и кривичних санкција. Криминални (казнителни) законик за Књажевство Србију из 1860. године на снази је био до 30. јуна 1882. године када је у оквирима нове српске државности учињена прва целовитија измена и допуна Криминалног законика у Краљевини Србији. У овим изменама препознати су и санкционисани облици диверзије и саботаже, па се тако у члану 302.а наводи да: „Ко намерно учини какав квар на железници или њеним средствима за пренос, да се казни затвором до три месеца, ако никакве опасности за превоз није било. Ако се услед оваквог квара појавила опасност за сам превоз на железници, члан 302.б прописује да се кривац казни робијом до десет година. Међутим, уколико је услед овог квара какав човек тешко повређен казна ће бити затвор или робија до 15 година, а ако је ко живот изгубио, кривац да се казни смрћу”.³ Због заштите јавне безбедности 1882. године доноси се Закон о установљавању чувара јавне безбедности, па се тако у члану 1. овог закона каже: „Зарад чувања границе, утамњивања хајдука, и уопште зарад потпуније имовне безбедности установљавају се чувари јавне безбедности”.⁴ За остварење ове цели овлашћује се министар унутрашњих дела, да употреби суме одређене буџетом за крстарећа одељења, као и уштеде из кредита на чување границе, а осим тога и суму која се на ту цел у буџет државни буде ставила.⁵ Ближа правила о устројству службе доносио је министар унутрашњих дела.⁶

Кривична дела против државе и јавног реда

Краљ Милан Обреновић, 22. октобра 1883. године у Београду доноси нова правила о издржавању казне затвора изван казних завода, као и Закон о Преком суду због проглашеног ванредног стања у црноморском округу. Преки суд организован је због кажњавања кривичних дела: 1) против отачаства, владоаца и устава, 2) против закона, власти и јавног поретка, 3) разбојништва, хајдуковања и насилног изнуђивања и 4) опште опасних злочинстава и преступљења.⁷ Кривична дела против државе и јавног реда су у периоду од 1881. до 1910. године у укупном криминалитету Краљевине Србије чинила 10% свих кривичних дела по датим годинама и представљала реалну опасност по безбедност државе.⁸

³ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 5. септембра 1881. до 28. јула 1882. године, са додатком неких ранијих закона и конвенција и уговора са Аустро-угарском”, Београд: Краљевско-српске државне штампарије, 1882, 190–193.

⁴ Члан 1. Закона о установљавању чувара јавне безбедности, 23. јун 1882. године, Београд.

⁵ Члан 2. Закона о установљавању чувара јавне безбедности, 23. јун 1882. године, Београд.

⁶ Члан 3. Закона о установљавању чувара јавне безбедности, 23. јун 1882. године, Београд.

⁷ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 21. марта до 31. децембра 1883. године”, Београд: Краљевско-српске државне штампарије, 1883, 215–217, 258–264.

⁸ Статистика кривичног суђења у Краљевини Србији за 1896; Статистички годишњак Краљевине Србије од 1896. до 1910; Holm Sundbhaussen, *Historische Statistik Serbiens 1834–1914*.

Табела 1. Осуђена лица према кривичним делима, првостепени суд, 1881-1910.⁹

Година	Укупно	Кривична дела против државе и јавног реда
1888.	2578	308
1889.	2095	159
1890.	2357	181
1891.	3448	392
1892.	3263	309
1893.	2608	385
1894.	3585	405
1895.	4818	594
1896.	2834	306
1897.	3548	257
1898.	4018	341
1899.	4276	487
1900.	3581	306
1901.	3564	272
1902.	3363	313
1903.	3196	276
1904.	3579	181
1905.	4136	247
1906.	3972	372
1907.	4801	505
1908.	4381	444
1909.	4969	398
1910.	3997	336

Војнички кривични закон донет је 1885. године и прописује следеће казне: на смрт (ко се осуди на смрт, стрељаће се из пушака и одмах упокати), на робију (робија не сме бити мања од две ни дужа од двадесет година), заточење (заточење не може бити ни дуже ни краће од робије), затвор (затвор не може бити краћи од тридесет дана нити дужи од пет година); губитак права на војничка одличја, деградација (деградација је губитак војничког достојанства) и губитак службе.¹⁰

⁹ Статистика кривичног суђења у Краљевини Србији за 1896; Статистички годишњак Краљевине Србије од 1896. до 1910; Holm Sundbhaussen, *Historische Statistik Serbiens 1834–1914*.

¹⁰ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 11. јануара до 9. новембра 1885. године”, Београд: Краљевско-српске државне штампарије, 1885, 504–516.

У погледу санкционисања дела из домена јавног реда и мира и јавног поретка први кривично-правни пропис донет је 1892. године за време владавине краља Александра Обреновића и односио се на кажњавање сваког ко би у механи или кафани преко прописаног времена ноћу остао, при свему томе што би га механција или кафеција или полицијски служитељ на одлазак опоменуо, као и механције и кафеције који трпе да се у њиховој механи или кафани блуд проводи, или томе још и на руку иду...¹¹ У статистичком годишњаку Краљевине Србије за 1906. годину дат је приказ појединих кривичних дела са обележјима против државе и јавног реда за период од 1897. до 1906. године.

Табела 2. Осуђеници по кривицама од 1897. до 1906. године. ¹²										
Кривично дело - година	1897.	1898.	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	1904.	1905.	1906.
Бекство из војске	29	34	23	20	16	25	21	24	29	27
Велеиздаја	/	/	/	/	/	/	/	/	/	4
Издајничко предузеће	/	/	17	1	22	/	/	1	3	/
Повреда стражарске дужности	/	/	4	5		6	1	/	4	/
Повреда субординације	12	16	17	12	9	11	12	6	1	/
Противустајање власти	12	13	27	28	4	4	/	/	/	1
Увреда владоца	4	19	117	150	10	8	2	2	6	8
Увреда власти	/	/	6	2		2	/	2	/	/
Штампарски преступи	5	34	25	20	1	31	/	4	3	/
Јатаковање	93	114	102	61	55	75	45	70	28	9
Хајдуковање	35	36	12	4	6	11	4	6	30	21

Измене и допуне Законика опет су учињене 1900. године и то у Нишу. Тада су усвојене одредбе о кажњавању лица која не пријаве друго лице месној полицијској или општинској власти у року од 24 сата, а приме га у своју кућу. Такође су се повећале казне и за лица која злоупотребе свој положај и отворе пошиљке, писма или пакет, те је одлучено да таква лица буду кажњена робијом од

¹¹ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1891.године до краја исте године”, Београд: Краљевско-српске државне штампарије, 1892, 289–291.

¹² Управа државне статистике, Статистички годишњак за 1906. годину, Београд: Државна штампарија, 1908, 680–685.

пет до десет година и да се свагда лише права на ма какву државну или општинску службу.¹³ Државни удар, познатији као Мајски преврат из 1903. године, донео је већ 1904. године прве промене кривичног законика, али и унутрашње и спољно-политичке промене.¹⁴

Безбедносна и политичка ситуација

Период након Мајског преврата 1903. године обележен је напорима да се држава консолидује на челу са династијом Карађорђевић. Ово доба обележено је и великом економском кризом и порастом криминалитета, посебно појава бандитизма и хајдучије у руралним срединама Краљевине Србије. Током 1903. године било је извршено 856 кривичних дела против државе и јавног реда, против личности 1365, против имовине 2188, а против службене дужности 3 кривична дела, укупан број кривичних дела износио је 4412. У 1904. и 1905. години може се уочити нагли пораст свих врста кривичних дела, тако је током ових година било извршено 1022 кривичних дела против државе и јавног реда, против личности 1946, против имовине 3423, а против службене дужности 2 кривична дела, укупан број кривичних дела у 1904. години износио је 6391. Драматичан пораст свих кривичних дела може се видети у 1905. години, када је извршено 1115 кривичних дела против државе и јавног реда, против личности 2407, против имовине 5197, а против службене дужности 2 кривична дела, укупан број кривичних дела у овој години износио је 8721, што показује пораст за скоро 100% у односу на сва кривична дела у 1903. години.¹⁵ Статистички годишњак Краљевине Србије у 1905. години у делу о казним заводима, приказује оптужене, ослобођене и осуђене по кривици, за дело непослушност према властима 3153 случаја (2984 оптужена мушкарца и 169 жена), ослобођених (61 невиних, невиних из других разлога 52, мушких 107, женских 6, укупно 113). Осуђених на затвор до 5 дана било је 1302, до 10 дана 563, већи од 10 дана 217, на полицијски надзор није осуђено ни једно лице, на прогонство 22, новчану казну 936, на забрану радње или другу казну нико није осуђен.¹⁶

Полицијски гласник као званично гласило Министарства унутрашњих дела у периоду од 1903. до 1905. године обиловао је насловима о бдунама, потрагама за хајдучима и разбојницима. У дневном листу Политика од 12. јануара 1904.

¹³ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1900. године до краја исте године”, Београд, Краљевско-српске државне штампарије, 1903, 75–77.

¹⁴ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1904. године до краја исте године”, Београд: Краљевско-српске државне штампарије, 1906, 47–50.

¹⁵ Управа државне статистике, Статистички годишњак Краљевине Србије, десета књига 1905 (Београд, 1907), 588. Одељак суђења – рад касационог суда од 1891. до 1905. године, кривична дела по врстама кривица.

¹⁶ Управа државне статистике, Статистички годишњак Краљевине Србије, десета књига 1905, (Београд, 1907), 659.

године може се видети кратак текст „Буна у Банату”, где се наводи да се у српском селу Баваништу и околини, појавио јак социјалистички покрет. Наоружани сељаци отерали су попа, учитеља и све власти. Неред је био тако велики, да се најзад морала и војска умешати. На крају се каже: „Ред је повраћен, али је стање још увек опасно”.¹⁷ Тако се у Полицијском гласнику из 1905. године наводи текст у коме се трага за три зликовца наоружана пушкама острагушама и по лицу нагарављеним који су напали 17.ог текућег месеца, између 4-5 сати поподне на салаш Стане удове Бардуле Стојановића из Брзе Паланке, па пошто су претходно сопственицу тукли кундацима и неким ватраљем, отели су јој и однели: 10 кг сланине, 2 кг сира, један прслук и једне панталоне од црног сукна, једну јагњећу шубару, пар вунених чарапа, тканице и 4 динара у никлу. Један од зликоваца био је високог стаса, црномањаст, стар до 30 година, у црном штофаном прслuku и црним сукненим панталонама. Други је био плав, сувоњав, мален, стар до 30 година, на себи је имао прслук од црног сукна, а испод овог подужи гуњ од белог сукна, на ногама црне, сукнене чакшире, а на глави црну јагњећу шубару. Опис трећег зликовца непознат је. Начелник среза брзопаланачког депешом бр. 1230, моли за најживље тражење описаних зликоваца.¹⁸ У Правди од 16. јануара 1905. године објављена је молба Министру унутрашњих дела од стране грађана општине Мајиловачке, у којој се каже: „Већ шест дана како смо без кметова у општини Мајиловачкој срезу рамском. Учитељ школе Григорије Крстић образовао је бајаги неку Земљорадничку задругу и са њом нападе на општинску судницу, разјури кметове, отме печат и сав прибор канцеларијски и постави људе у судници да кметују, а законити кметови шетају по сокаку. Настале су у општини огромне крађе, нема ко лоповима на пут да стане. Начелник срески господин Милан Симић, не може већ дана да кметове у дужност уведе, због чега не знамо. Грађани општине Мајиловачке, који разуму закон, траже да се овоме стане на пут, па кривци на осуду, а кметови на дужност уведу. Датум 11. јануар 1905. године Мајиловац, у потпису Павле Јовановић из Мајиловаца.”¹⁹ У Политици се могу видети бројни текстови о пограничним инцидентима, па су тако у Неготину бугарски војници под командом једног свог официра убили 30. јануара 1905. године једног нашег сељака и једног каплара пограничне жандармерије.²⁰

Безбедносни проблеми хајдучије и разбојништава

Проблем хајдучије, тешких разбојништава и пораста свих облика имовинског криминалитета захтевао је знатну реформу рада полицијских органа, једна од њих била је оснивање Техничког одсека и Антропометријског

¹⁷ „Буна у Банату”, Политика, Београд, 12. јануар 1904, бр. 1.

¹⁸ Полицијски гласник, Београд, недеља, 26. јун 1905. године, број 25, 247–248.

¹⁹ Правда, Београд, недеља, 16. јануара 1905. године, број 14, 2.

²⁰ Политика, Београд, 31. јануар 1905, број 379.

одељења Министарства унутрашњих дела и промена законске регулативе у погледу реаговања на појаве хајдучије, јер су се редовне подручне полицијске снаге показале као недовољно спремне да адекватно реагују у условима већег угрожавања јавне безбедности. У складу са наведеним и у стандардној формулацији за нормативна акта тог периода Краљ Петар по милости Божијој и вољи народној Краљ Србије проглашава и објављује свима и свакоме да је Народна Скупштина сазвана у редовни сазив 1904. године, решила и да је потврђен Закон о јавној безбедности. Дневни листи Политика је у уторак 1. фебруара 1905. године кратким чланом пренео да је краљ потписао Закон о јавној безбедности који је већ објављен у *Српским новинама*.²¹ У првом делу Закона о јавној безбедности истакнути су стални органи личне и имовне безбедности. Тако се у члану 1. Закона о јавној безбедности наводи да: врховни надзор и старање о безбедности води Министар унутрашњих дела, у смислу Устројства Централне управе, и по томе он је имао права, да у случајевима нереда, појаве хајдучије, разбојништава, учесталих убистава, крађа и паљевина у извесним местима предузима мере и издаје наредбе и упуте, за повраћај реда и мира, хватање хајдука и разбојника и других лица опасних за имовну безбедност и сузбијање злочиначких дела.²² Чланом 2. је истакнуто да се за одржавање јавне безбедности, реда и мира, старају полицијске и општинске власти, свака у свом подручју.²³ Као органи преко којих полицијске и општинске власти непосредно одржавају безбедност наведени су: државна жандармерија, која постоји и делује на основу Закона о жандармерији од 1. јуна 1884. године, окружна жандармерија, распоређена по окрузима на основу члана 13. Закона о окружним и среским скупштинама од 9. децембра 1898. године, државни служитељи (пандури), општински стражари у смислу Уредбе од 28. децембра 1861. године и Закона о општинама.²⁴ Законом о јавној безбедности били су предвиђени и привремени органи личне и имовне безбедности. Тако је у члану 4. истакнуто да када се у једном подручју округу, срезу или општини, догоде велики нереда који се не би могли сузбити сталним органима предвиђеним у члану 3. овог закона, онда Влада има право употребити Војску сталног кадра из најближе команде за угушивање нереда. Војска остаје у оном месту, где је ред нарушен, дотле, докле Министарски савет, по саслушању Министра унутрашњих дела, нађе за потребно. Даље, у члану се предвиђа да за време пребацивања и боравка војске њихова исхрана и дневнице официра падају на терет државне касе, којој ће се надокнада досуђивати судском пресудом од криваца, који су ред нарушили, а по рачуну, који суду подноси иследна власт уз тужбу.²⁵ Употреба војних формација регулисана је и чланом 5. где се каже да Министарски савет одлучује када ће се војска употребити у складу са чланом

²¹ *Политика*, уторак 1. фебруар 1905. Београд, бр. 704

²² Члан 1. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

²³ Члан 2. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

²⁴ Члан 3. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

²⁵ Члан 4. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

4. Комадант од кога Министар унутрашњих дела захтева употребу војске мора се одмах одазвати позиву, извештавајући одмах о томе своју претпостављену власт.²⁶

У члану 6. је истакнуто да када се у једном округу, срезу или општини јави хајдучија и постану учестала друга злочиначка дела, која се не могу сузбити редовним органима, предвиђеним у члану 3. овог закона, Министарски Савет на предлог Министра унутрашњих дела, има право увећати окружну жандармерију, уколико је потребно за сузбијање хајдучије и других злочиначких дела. Сав терет ангажовања и одржавања жандармерије на терену падао је на терет државне касе, и за мере предвиђене у члану 12. овог закона, чак и ако у буџету не би одмах било средстава за те позиције. Овакви издаци водили би се као привремени код главне државне и окружне благајне, до закључка њихових књига, дотичне рачунске године, на партији дуга. На закључку године претвориће се ови привремени издаци у сталан издатак, под именом: „издаци учињени по члану 6. Закона о јавној безбедности”, а исплатити из уштеда целокупног буџета текуће године, односно из готовине државне благајнице, по члану 25. Закона о државном буџету. Уколико се сви ти издаци не могу подмирити из уштеда целокупног буџета те године, заостала неизмирена сума унеће се у буџетске издатке идуће године.²⁷ Чланом 7. било је предвиђено да се овако увећана жандармерија држи дотле док буде било потребе за њеним увећањем, о чему доноси одлуку Министарски Савет. Ову жандармерију држава снабдева свим потребштинама, као и сталну жандармерију, у чији састав и улази, по свим правима и дужностима, како у погледу дисциплине, тако и у погледу кривичне одговорности.²⁸ У трећој глави закона биле су предвиђене мере за хватање хајдука, а за хајдука се сматрао онај који се испод земаљске власти истргне и од ове одметне, тако да у земљи сам за себе или у друштву са другима и самовласно живети почне у намери да кажњива дела чини (чл. 243 КЗ).²⁹ Пример одметања од државе може се видети у броју 25 Полицијског гласника из 1905. године, где се тражи: „Добросав Савић из Грабова, општине подгорачке, подручног ми среза, по извешћу тамношње општине, отумарао је незнано куда још 10. септембра 1903. године, и до данас се није могао пронаћи. Како се сумња да је именовани Добросав ово учинио у намери да чини каква кажњива дела, јер је и раније био осуђиван на 8 година робије, а више пута и иступно кажњаван за крађу стоке и друго, то се моле све полицијске власти да за Добросавом наредe живо трагање и у случају проналаска да ме известе о месту његовог становања. Из канцеларије начелства среза ражањског, 20. јула 1905. године, бр. 6510 у Ражњу”.³⁰

²⁶ Члан 5. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

²⁷ Члан 6. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

²⁸ Члан 7. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

²⁹ Члан 8. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

³⁰ *Полицијски гласник*, Београд, недеља, 26. јун 1905. године, број 25, стр. 247-248.

Чланом 9. прописана је процедура у којој је предвиђено да чим се неко лице одметне у хајдуке, среска власт дужна је известити о томе окружно начелство, које ће донети решење да постоји дело хајдуковања. За тим ће одмах преко *Српских новина* објавити име лица које се одметнуло, место одакле је, лични опис и одмах га позвати да се у року од 20 дана од дана када је објава изашла, пријави најближој полицијској власти или најближем Првостепеном суду. У исто време начелство ће ову своју објаву доставити власти оног среза, у коме је дотично лице становало у времену одметања од власти, која ће све ово објавити у своме срезу преко општинских власти. Ако се одметнуто лице преда непосредно Првостепеном суду, онда је сам Првостепени суд надлежан за извиђање његових кривица, дотле учињених у смислу члана 23. кривичног поступка.³¹ У полицијском гласнику од 26. јуна 1905. године може се пронаћи објава у којој се каже: „Лазар В. Радојковић³² из села Мирова, у срезу бољевачком, овога округа, који је 27. прошлог месеца извршио убиство над Милојем Миленовићем, бившим председником општине мировске, побегао је наоружан, по извршеном делу у шуму. Решењем овог начелства од данашњег бр. 5481, а на основу извештаја начелника среза Бољевачког и прибављених доказа, утврђено је: да се Лазар наоружан одметнуо од власти и почео за себе самостално да живи у намери да избегне одговорност за учињено дело, као и да друга кажњива дела чини, у коме поступку његовом има дела хајдуковања по члану 243. кривичног законика. Услед овог, а на основу члана 9. Закона о јавној безбедности. Начелство ово позива Лазара В. Радојковића из Мирова, да се у року од 20 дана, рачунајући од дана када је објава изашла у *Српским новинама*, пријави најближој полицијској власти, која ће га спровести Начелнику среза бољевачког, или најближем првостепеном суду, ако се у остављеном року не пријави ма којој полицијској власти или првостепеном суду, Начелство ће га на основу члана 10. Закона о јавној безбедности огласити за хајдука. Лични је опис Лазарев овај: стар 23 године, раста средњег, добро развијен, црномањаст, бркова малих црних, косе црне коју чешља право у вис, браду брија. На себи има од одела кратку сукнену антерију, црно-жуту са ситним црним гајтанима, чакшире сукнене црне, грађене опанке са широким кајишима, бр. 5481, од начелства округа тимочког 13. јуна 1905. године у Зајечару”.³³ Ако се одметнуто лице у остављеном року не би пријавило и предало надлежној власти, начелство окружно огласило би га за хајдука и онда је сваком било слободно убити га. Ова објава се вршила расписом, путем телеграфа, свим окружним начелствима, Управи града Београда и полицијским комесарима, а ова надлештва преко својих срезова објављивала су општинама у своме подручју.³⁴ Даље, чланом 11. је предвиђено да се које лице које је хајдук или за којим власт трага нађе или ухвати, дотична власт је дужна

³¹ Члан 9. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

³² Слику Лазара В. Радојковића видети у прилозима.

³³ *Полицијски гласник*, Београд, недеља, 26. јун 1905. године, број 25, 247–248.

³⁴ Члан 10. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

одмах о томе известити све полицијске власти, а исто тако полицијске власти су дужне да се енергично одазивају позиву суседне власти за хватање хајдука и других криваца.³⁵

У Полицијском гласнику из 1905. године у делу који се односи на потере наводи се да су Милија Милић и Радоје Раца Јовановић из Доње Кошуте решењем Првостепеног прокупачког суда од 19. фебруара 1905. године, бр. 1837, стављени у суд и под притвор као саучесници познатог хајдука Недељка Питулућа, обојица су били у бекству од 1894. године. Милија има 44 године, косе је плаве, очију плавих, бркова риђих, Радоје има око 30 година, раста је средњег, очију плавих и уопште је риђ. Препоручује се свим полицијским и општинским властима да Милију и Радоја најенергичније потраже, и у случају проналаска под сигурном стражом спроведу у прокупачки првостепени суд, с позивом на бр. 5365, УБр. 18649.³⁶

У циљу да се уништи хајдучија и друга кажњива дела, Министар унутрашњих дела могао је наредити да се у оним местима у којима се кажњива дела често понављају и следеће: а) Да се на предлог полицијских власти у оним местима у којима се хајдучија појавила или кажњива дела учестало јављају забрани привремено становање свим оним лицима, која су осуђивана судски за безчасна дела, или су осуђивана под полицијски надзор, или се налазе под полицијским надзором, у свим стајама, које се налазе ван села. Ова забрана би престајала када престане хајдучија или вршење кажњивих дела, о чему одлуку доноси Министар унутрашњих дела. б) Сваки оглашени хајдук чим престане рок за предају одмах се уцењује са 500 динара и ова ће се уцена у прогласу ставити. Она ће се дати онима који га ухвате, убију или га полицијским властима прокажу. Величину ове уцене по потреби може Министар унутрашњих дела повисити. Уцена се плаћа из државне касе одмах по члану 6. овог закона. в) Да се поред путева који пролазе кроз шумовита места може сасећи гора с обе стране пута у ширини и дужини, које прописује закон о државним путевима. Исечена гора припада сопственицима. г) Да се одузме по потреби земља на усамљеним местима за подизање стражарница, по закону о експропријацији. Сопственику земље се плаћа одузимање земље одмах и по члану 6. овог закона. д) Да се поред путева на усамљеним и опасним местима направе сталне стражарнице за жандарме.³⁷

Штета учињена грађанима и правним телима хајдучијом и разбојништвом надокнађује се по Закону о накнади штете, учињене злонамерном паљевином и намерним противзаконитим уништајем ствари од 20. марта 1892. године и допуном од 22. децембра 1903. године.³⁸ У четвртој глави закона истиче се казна за полицијске чиновнике који се покажу немарни у хватању и гоњењу учинилаца, злочинаца и хајдука, као и потраживању и истраживању других кривичних дела,

³⁵ Члан 11. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

³⁶ *Полицијски гласник*, број 20, датум 22. мај, недеља, Београд, 1905, 183.

³⁷ Члан 12. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

³⁸ Члан 13. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

у складу са наведеним Министар унутрашњих дела кажњавао би одузимањем плате од 10 дана до 2 месеца или премештајем без права на путне и селидбене трошкове, ако то не би прелазило у већу кривицу која се кажњава дисциплинским судом или кривичним законом.³⁹ Закон је ступао у живот потписом Краља Петра, а важио је након пет дана од дана обнародовања и њиме је престајао важити Закон о хватању и утамњичењу хајдука од 11. јула 1895. године, као и уредба о употреби оружане војничке силе од 14. августа 1900. године, као и сви прописи и уредбе које су му биле противне. Као датум стоји 31. јануар 1905. године са потписом Краља и свих министара.⁴⁰

Закључак

Закон о заштити јавне безбедности из 1905. године представљао је важан инструмент у рукама државне власти Краљевине Србије у настојању да одржи ред и стабилност у условима све интензивнијих политичких тензија и друштвених промена. Иако је формално био усмерен ка заштити јавне безбедности, његове одредбе сведоче о снажној репресивној компоненти, посебно у контексту сузбијања политичких неистомишљеника и ограничења грађанских слобода. У том смислу, закон је допринео јачању извршне власти на штрб демократских начела и правне државе. Историјска анализа овог закона открива његову дубљу улогу као одраза политичке културе тога доба, али и као упозорење о опасностима које произлазе из неуравнотежености између безбедности и слобода. Упоређујући га са сличним правним актима у другим европским државама тог периода, постаје јасно да Краљевина Србија није била изолован случај, већ део ширих процеса модернизације, централизације власти и политичке контроле. Закон из 1905. године остаје важан предмет проучавања не само као историјски документ, већ и као полазна тачка за разматрање савремених изазова у балансирању јавне безбедности и поштовања основних људских права.

Литература

Правни извори:

„Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1891. године до краја исте године”. Београд: Краљевско-српска државна штампарија, 1892.

„Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1900. године до краја исте године”. Београд: Краљевско-српска државна штампарија, 1903.

³⁹ Члан 14. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

⁴⁰ Члан 15. Закона о јавној безбедности, *Српске новине*, број 24, година 1905.

- „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1904. године до краја исте године”. Београд: Краљевско-српска државна штампарија, 1906.
- „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 11. јануара до 9. новембра 1885. године”. Београд: Краљевско-српска државна штампарија, 1885.
- „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 21. марта до 31. децембра 1883. године”. Београд: Краљевско-српска државна штампарија, 1883.
- „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 5. септембра 1881. до 28. јула 1882. године, са додатком неких ранијих закона и конвенција и уговора са Аустро-угарском”. Београд: Краљевско-српска државна штампарија, 1882.
- „Закон о установљавању чувара јавне безбедности”, 23. јун 1882. Београд.
- „Закон о јавној безбедности”, *Српске новине*, број 24, 1905.

Новине и периодика:

- Политика*, Београд, 12. јануар 1904, бр. 1.
- Политика*, Београд, 31. јануар 1905, бр. 379.
- Политика*, Београд, 1. фебруар 1905, бр. 704.
- Правда*, Београд, 16. јануар 1905, бр. 14, стр. 2.
- Полицијски гласник*, Београд, недеља, 26. јун 1905, бр. 25, стр. 247–248.
- Полицијски гласник*, Београд, недеља, 22. мај 1905, бр. 20, стр. 183.
- Српске новине*, број 24, 1905. (више чланова закона)

Статистички извори:

- Статистика кривичног суђења у Краљевини Србији за 1896.*
- Статистички годишњак Краљевине Србије од 1896. до 1910.* Holm Sundbhaussen, *Historische Statistik Serbiens 1834–1914.*
- Управа државне статистике. *Статистички годишњак Краљевине Србије, десети књић 1905.* Београд, 1907.
- Управа државне статистике. *Статистички годишњак за 1906. годину.* Београд: Државна штампарија, 1908.

Остало:

- Слика Лазара В. Радојковића.